

ЗАПОБІГАННЯ СУДОМ ЗЛОВЖИВАННЮ ЦИВІЛЬНИМИ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ

Яцина Віктор Борисович – суддя Харківського
апеляційного суду.

Зв'язок з матеріальним правом

- Загальними засадами цивільного законодавства є, зокрема:
- справедливість, добросовісність та розумність, п. 6 ч. 1 ст. 3 ЦК.
- не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах.
- при здійсненні цивільних прав особа повинна додержуватися моральних засад суспільства,
- у разі недодержання особою при здійсненні своїх прав вимог, які встановлені частинами другою - п'ятою цієї статті, суд може зобов'язати її припинити зловживання своїми правами, а також застосувати інші наслідки, встановлені законом, ч. 3, 4, 6 ст. 13 ЦК

Запобігання зловживанню правом – позитивний обов'язок суду згідно п. 1 ст. 6 ЄКПЛ

- Завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.
- Суд та учасники судового процесу зобов'язані керуватися завданням цивільного судочинства, яке превалює над будь-якими іншими міркуваннями в судовому процесі.
- ч.ч. 1, 2 ст. 2 ЦПК

Забезпечення судом розумного строку розгляду справи

- подання представником позивача (неодноразової та необгрунтованої) заяви про відвід судової колегії у цій справі є зловживанням процесуальними правами, що спрямоване на свідоме, невинновдане затуаування судового процесу, Верховний Суд дійшов висновку про залишення такої заяви без розгляду та відповідно до пункту 2 частини 1 статті 135 ГПК України за зловживання процесуальними правами, вчинення дій або допущення бездіяльності з метою перешкоджання судочинству – застосував заходи процесуального примусу у вигляді штрафу у розмірі 5 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, що становить 8 810,00 грн.
- Постанова КГС ВС від 18.12.18, справа № 910/2968/18

Зв'язок з практикою застосування ЄСПЛ п. 1 ст. 6 ЄКПЛ

- В своїх рішеннях, Європейський суд з прав людини неодноразово наголошував, що це роль національних судів організовувати судові провадження таким чином, щоб вони були без затримок та ефективними (див. рішення Суду у справі "Шульга проти України", пункт 28, № 16652/04, від 02.12.2010) і запобігання неналежній та такій, що затягує справу, поведінці сторін у цивільному процесі є завданням саме державних органів (див. рішення Суду у справі "Мусієнко проти України", пункт 24, № 26976/06, від 20.01.2011).

ЄСПЛ стосовно ролі нац. судів

- Неможливість суду ефективно протидіяти недобросовісно створюваним учасниками справи перепонам для руху справи є порушенням частини першої статті 6 згаданої Конвенції (рішення ЄСПЛ від 08 листопада 2005 року у справі № 36655/02 «Смірнова проти України», рішення ЄСПЛ від 27 квітня 2000 року у справі № 30979/96 «Фрідлендер проти Франції» (Frydlender v. France)). Роль національних судів полягає у швидкому та ефективному розгляді справ (рішення ЄСПЛ від 30 листопада 2006 року у справі «Красношапка проти України»).

Запобігання відповідно до цивільно правових принципів

- 1. верховенство права;
- 2. повага до честі і гідності, рівність усіх учасників судового процесу перед законом та судом;
- 3. гласність і відкритість судового процесу та його повне фіксування технічними засобами;
- 4. змагальність сторін;
- 5. диспозитивність;
- 6. пропорційність;
- 7. обов'язковість судового рішення;
- 8. забезпечення права на апеляційний перегляд справи;
- 9. забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у випадках, встановлених законом;
- 10. розумність строків розгляду справи судом;
- 11. неприпустимість зловживання процесуальними правами;
- 12. відшкодування судових витрат сторони, на користь якої ухвалене судове рішення.

Неприпустимість зловживання процесуальними правами як принцип цивільного судочинства, п. 11 ч. 3 ст. 2 ЦПК

- 1. забезпечується гарантіями дотримання судом усіх інших основних засад (принципів) цивільного судочинства, визначених у ч. 3 ст. 2 ЦПК;
- 2. Учасники судового процесу та їх представники повинні добросовісно користуватися процесуальними правами; зловживання процесуальними правами не допускається (ч. 1 ст. 45 ЦПК).
- 3. суд з метою запобігання зловживанням справами активно забезпечує справедливий баланс використання учасниками процесу своїх прав і обов'язків, що не спростовує принцип змагальності сторін.

Зловживання процесуальними правами = умисному недобросовісному їх використанню

- **Зловживання процесуальними правами** - цивільне процесуальне правопорушення, яке характеризується умисними недобросовісними діями учасників цивільного процесу (їх представників), що спричиняють порушення процесуальних прав інших учасників цивільного процесу (їх представників), перешкоджають гарантованому у п. 1 ст. 6 ЄКПЛ правосуддю, що є підставою для застосування судом процесуальних санкцій (позбавлення права на процесуальну дію або застосування судом інших негативних юридичних наслідків, передбачених законом).
- **Зловживання правами характеризуються умислом порушити порядок цивільного судочинства.**

Судове визначення зловживання

- Феномен зловживання процесуальними правами як особливий різновид цивільного процесуального правопорушення полягає у тому, при зловживанні процесуальними правами відбувається порушення умов реалізації суб'єктивних цивільних процесуальних прав. Це положення відповідає загальнотеоретичним розробкам конструкції зловживання правом, в яких воно нерідко визначається як поведінка, що перевищує (або порушує) межі здійснення суб'єктивних прав. Суб'єкт цивільного судочинства свої цивільні процесуальні права має здійснювати відповідно до їх призначення, яке або прямо визначено змістом того чи іншого суб'єктивного права, або вочевидь впливає з логіки існування того чи іншого суб'єктивного процесуального права.

Судове визначення зловживання

- Зловживання процесуальними правами може мати форму штучного ускладнення цивільного процесу, ускладнення розгляду справи в результаті поведінки, що перешкоджає винесенню рішення у справі або вчиненню інших процесуальних дій.
- *Постанова КЦС ВС від 06 вересня 2018 року, провадження № 61-43659ск18, справа № 552/2378/17*

Активна роль суду у забезпеченні права на справедливий судовий розгляд.

- **Суд, зберігаючи об'єктивність і неупередженість:**
- 1) керує ходом судового процесу;
- 2) сприяє врегулюванню спору шляхом досягнення угоди між сторонами;
- 3) роз'яснює у випадку необхідності учасникам судового процесу їх процесуальні права та обов'язки, наслідки вчинення або невчинення процесуальних дій;
- 4) сприяє учасникам судового процесу в реалізації ними прав, передбачених цим Кодексом;
- **5) запобігає зловживанню учасниками судового процесу їх правами та вживає заходів для виконання ними їх обов'язків (ч. 5 ст. 12 ЦПК).**

Критерії для визначення зловживання цивільним процесуальним правом

- Формальне, удаване або інше недобросовісне використання учасником цивільного процесу передбачених законом цивільних процесуальних прав, завдання цивільного судочинства, визначеного у ст. 2 ЦПК (дії всупереч законної мети).
- Умисний характер протиправних дій, вчинений з метою створення юридичних підстав, які перешкоджають ефективному використанню іншими учасниками цивільного процесу своїх прав, здійсненню справедливого судочинства. Правопорушник бажає, або принаймні свідомо допускає настання такого результату.
- Внаслідок прямої заборони у ч. 1 ст. 44 ЦПК протиправного використання цивільних процесуальних прав, за відповідним судовим рішенням такі процесуальні дії правопорушника не спричиняють до позитивних юридичних наслідків.

Зловживання процесуальними правами, прямо визначені у ч. 2 ст.44 ЦПК.

Залежно від конкретних обставин суд може визнати зловживанням процесуальними правами дії, які суперечать завданню цивільного судочинства, зокрема наступні:

- 1) подання скарги на судові рішення, яке не підлягає оскарженню, не є чинним або дія якого закінчилася (вичерпана), подання клопотання (заяви) для вирішення питання, яке вже вирішено судом, за відсутності інших підстав або нових обставин, заява про завідомо безпідставний відвід або вчинення інших аналогічних дій, які спрямовані на безпідставне затягування чи перешкоджання розгляду справи чи виконання судового рішення;

Згадані у ч. 2 ст. 44 ЦПК зловживання правом

- 2) подання декількох позовів до одного й того ж відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з тих самих підстав, або подання декількох позовів з аналогічним предметом і з аналогічних підстав, або вчинення інших дій, метою яких є маніпуляція автоматизованим розподілом справ між суддями – повертається судом, ч. 3 ст. 44, п. 6 ч. 4 ст. 185 ЦПК;

Згадані у ч. 2 ст. 44 ЦПК зловживання правом

- 3) подання завідомо безпідставного позову, позову за відсутності предмета спору або у спорі, який має очевидно штучний характер;

Згадані у ч. 2 ст. 44 ЦПК зловживання правом

- 4) необґрунтоване або штучне об'єднання позовних вимог з метою зміни підсудності справи, або завідомо безпідставне залучення особи в якості відповідача (співвідповідача) з тією ж метою;

Згадані у ч. 2 ст. 44 ЦПК зловживання правом

- 5) укладення мирової угоди, спрямованої на шкоду правам третіх осіб, умисне неповідомлення про осіб, які мають бути залучені до участі у справі. (ч. 2 ст. 44 ЦПК).

**Передбачений у ч. 2 ст. 44 ЦПК перелік
зловживання процесуальними правами
не є вичерпним.**

Зловживанням процесуальними
правами може бути визнано судом
також наступні дії (бездільність):

- подання учасником процесу безпідставних, які виходять поза межі предмету позову, клопотань для штучного затягування судового розгляду, призначення з цією метою судових експертиз, проведення яких після зупинення провадження у справі ігнорується несплатою авансованих судових витрат, необхідних для її проведення;
- неподання або несвоєчасне подання стороною у справі, іншим учасником судового процесу доказів з неповажних причин, спрямоване на затягування судового процесу;
- умисне неотримання судової повістки учасником для створення підстав для оскарження ухвалених за його відсутності судових рішень;

Дії суду для запобігання зловживання процесуальними правами.

Визнання судом подання скарги, заяви, клопотання зловживанням процесуальними правами, на підставі чого суд з урахуванням обставин справи має право залишити без розгляду або повернути скаргу, заяву, клопотання.

Суд зобов'язаний вживати заходів для запобігання зловживанню процесуальними правами. У випадку зловживання процесуальними правами учасником судового процесу суд застосовує до нього заходи, визначені цим Кодексом, ч.ч. 3, 4 ст. 44 ЦПК України.

Застосування судом штрафу внаслідок зловживання правом на апел.скаргу

- Постановляючи ухвалу про стягнення з ОСОБА_4 штрафу (у розмірі двох прожиткових мінімумів для працездатних осіб, що становить 3 682,00 грн), апеляційний суд правильного виходив із того, що подання чисельних апеляційних скарг з одними і тими ж недоліками (несплата судового збору, відсутність клопотання про поновлення строку на апеляційне оскарження) на одну й ту саму ухвалу суду першої інстанції про відкриття провадження у справі суперечить завданням цивільного судочинства, визначеним статтею 2 ЦПК України, якими повинні керуватись всі учасники цивільного процесу. Також суд дійшов обґрунтованого висновку, що такі дії ОСОБА_4 спрямовані на безпідставне затягування розгляду справи.
- Оскільки зловживання процесуальними правами носить системний характер, тому суд дійшов висновку про наявність підстав, передбачених пунктом 2 частини першої статті 148 ЦПК України для накладення штрафу на ОСОБА_4 за зловживання процесуальними правами. (постанова КЦС ВС від 06.09.18, 552/2378/17)

Відкриття провадження у справі, ст. 186 ЦПК:

- суд вимагає від заявника дотримання передбачених у п.п. 5, 10 ч. 3 ст. 176 ЦПК вимог щодо змісту заяв про викладення у позові обставин, якими позивач обґрунтовує свої вимоги; зазначення доказів, що підтверджують вказані обставини; підтвердження заявою позивача про те, що ним не подано іншого позову (позовів) до цього ж відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з тих самих підстав (**правило епістопеля**);
- перевіряє дотримання вимог закону про сплату відповідної суми судового збору при зверненні до суду із позовом, а якщо визначена позивачем ціна позову вочевидь не відповідає дійсній вартості спірного майна – суд попередньо визначає розмір судового збору, з наступним стягненням недоплаченого або з поверненням переплаченого судового збору; у разі збільшення розміру позовних вимог – вимагає доплатити суд. збір, ч. 2 ст. 176, 4 ст. 177 ЦПК;

3 метою попередження суд на стадії судового розгляду:

- з'ясовує обізнаність учасників справи з їх правами та обов'язками;
- роз'яснює їх у разі необхідності, крім випадків, коли учасника справи представляє адвокат, ст. 221 ЦПК, зокрема - обов'язок добросовісно ними користуватися, наслідки вчинення або не вчинення процесуальних дій, та попереджає про можливі наслідки від зловживання цивільними процесуальними правами, у тому числі у випадку невиконання учасником справи його обов'язків – про застосування судом заходів процесуального примусу, передбачені цим Кодексом, а також – про встановлену законом відповідальність за прояв неповаги до суду.

При вирішенні питання щодо скарги

► Апеляційний (касаційний) суд вимагає від осіб, які подають скаргу, обґрунтування доводів скарги, щодо змісту апеляційної (касаційної) скарги, та зазначення очікуваних засобів правового захисту, сплати судового збору (фільтр від малозначних скарг та фанатів-сутяжників), ст.ст. 356, 392 ЦПК.

Загальні наслідки зловживанням процесуальними правами.

- позбавлення права на вчинення процесуальних дій, правом на які зловживають, з приводу чого суд постановляє відповідну вмотивовану ухвалу. У випадку зловживання процесуальними правами учасником судового процесу суд застосовує до нього заходи, визначені цим Кодексом (ч. 4 ст. 44 ЦПК).
- Обмеження чи позбавлення процесуального права повинно застосовуватися судом відповідно до принципу пропорційності.

- У випадку зловживання процесуальними правами, порушення процесуальних обов'язків, неналежного виконання професійних обов'язків, що спричинили до затягування судового процесу (в тому числі, якщо підписана адвокатом чи прокурором позовна заява містить суттєві недоліки) або іншого порушення законодавства адвокатом або прокурором:

Суд може постановити окрему ухвалу у випадку зловживання процесуальними правами, порушення процесуальних обов'язків, неналежного виконання професійних обов'язків (в тому числі, якщо підписана адвокатом чи прокурором позовна заява містить суттєві недоліки) або іншого порушення законодавства адвокатом або прокурором, ч. 2 ст. 262.

Зловживання правом стосовно доказів

2. Докази, не подані у встановлений законом або судом строк, до розгляду судом не приймаються, крім випадку, коли особа, що їх подає, обґрунтувала неможливість їх подання у вказаний строк з причин, що не залежали від неї, ч. 8 ст. 83 ЦПК. Докази, які не були подані до суду першої інстанції, приймаються судом лише у виняткових випадках, якщо учасник справи надав докази неможливості їх подання до суду першої інстанції з причин, що об'єктивно не залежали від нього. У разі не доведення такої неможливості їх подання до суду першої інстанції апеляційний суд переглядає справу за наявними в ній матеріалами та доказами, ч. 3 ст. 367 ЦПК. Не вчасне подання учасником судового процесу з неповажних причин або без повідомлення причин матеріалів та інших доказів, витребуваних судом першої інстанції, спрямоване на затягування судового процесу, може бути розцінено як зловживання правом, на підставі чого відповідні докази не повинні прийматися в подальшому й судом апел. інстанції.

Зловживання правами у визначених у ЦПК випадках та можливі заходи реагування

- подання скарги на судові рішення, яке не підлягає оскарженню, не є чинним або дія якого закінчилася (вичерпана), подання клопотання (заяви) для вирішення питання, яке вже вирішено судом, за відсутності інших підстав або нових обставин, заявлення завідомо безпідставного відводу або вчинення інших аналогічних дій, які спрямовані на безпідставне затягування чи перешкоджання розгляду справи чи виконання судового рішення, п. 1 ч. 2 ст. 44 ЦПК;
- Якщо такі дії визнаються судом як зловживання процесуальними правами, суд з урахуванням обставин справи має право залишити без розгляду або повернути скаргу, заяву, клопотання, ч. 3 ст. 44 ЦПК;

- 1. Суд апеляційної інстанції відмовляє у відкритті апеляційного провадження у справі, якщо:
 - 1) апеляційну скаргу подано на судові рішення, що не підлягає апеляційному оскарженню (ст. 358).
- 2. Суддя-доповідач відмовляє у відкритті касаційного провадження у справі, якщо:
 - 1) касаційну скаргу подано на судові рішення, що не підлягає касаційному оскарженню (ст. 394);

- **подання декількох позовів до одного й того ж відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з тих самих підстав, або подання декількох позовів з аналогічним предметом і з аналогічних підстав, або вчинення інших дій, метою яких є маніпуляція автоматизованим розподілом справ між судьями, п. 2 ч. 2 ст. 44 ЦПК;**
- Якщо щодо такого позову (позовів) на час вирішення питання про відкриття провадження у справі, що розглядається, ще не постановлена ухвала про відкриття або відмову у відкритті провадження у справі, повернення позовної заяви або залишення позову без розгляду — така заява повертається суддею згідно до п. 6 ч. 4 ст. 185 ЦПК;
- якщо у провадженні цього чи іншого суду вже є справа зі спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав - суддя відмовляє у відкритті провадження у справі, п. 3 ч. 1 ст. 186 ЦПК;

Інші негативні процесуальні наслідки

- При вирішенні питання про розподіл судових витрат суд враховує:
- Поведінку сторони під час розгляду справи, що призвела до затягування розгляду справи, зокрема, подання стороною явно необґрунтованих заяв і клопотань, безпідставне твердження або заперечення стороною певних обставин, які мають значення для справи, безпідставне завищення позивачем позовних вимог тощо;
- П. 3 ч. 3 ст. 141 ЦПК.

- **ЯКЩО ПОЗОВ МАЄ
ОЗНАКИ ЗАВІДОМО
БЕЗПІДСТАВНОГО АБО
ІНШІ ОЗНАКИ
ЗЛОВЖИВАННЯ
ПРАВОМ НА ПОЗОВ ЧИ
ПРОЦЕСУАЛЬНОЮ
ДІЄЮ (НАПР.
ПРИЗНАЧЕННЯ
ЕКСПЕРТИЗИ).**

- Суд може зобов'язати сторони внести на депозитний рахунок суду попередньо визначену суму судових витрат, пов'язаних з розглядом справи або певною процесуальною дією, про що постановляє ухвалу (забезпечення судових витрат), ч. 1 ст. 135..

- **необґрунтоване або штучне об'єднання позовних вимог з метою зміни підсудності справи, або завідомо безпідставне залучення особи в якості відповідача (співвідповідача) з тією ж метою, п. 4 ч. 2 ст. 44 ЦПК;**

- **- у цьому випадку заява повертається, п. 2 ч. 4 ст. 185.**

- **укладення мирової угоди, спрямованої на шкоду правам третіх осіб, умисне неповідомлення про осіб, які мають бути залучені до участі у справі, п. 5 ч. 2 ст. 44 ЦПК.**

- Суд постановляє ухвалу про відмову у затвердженні мирової угоди і продовжує судовий розгляд, якщо:
- 1) умови мирової угоди суперечать закону чи порушують права чи охоронювані законом інтереси інших осіб, ч. 5 ст. 207 ЦПК.

- Суд залишає без розгляду заяви та клопотання, які без поважних причин не були заявлені в підготовчому провадженні або в інший строк, визначений судом.
- ч. 2 ст. 222 ЦПК.

- 4. У разі повторної неявки в судове засідання відповідача, повідомленого належним чином, суд вирішує справу на підставі наявних у ній даних чи доказів (постановляє заочне рішення).
- 5. У разі повторної неявки позивача в судове засідання без поважних причин або неповідомлення ним про причини неявки суд залишає позовну заяву без розгляду, крім випадку, якщо від нього надійшла заява про розгляд справи за його відсутності, і його нез'явлення не перешкоджає вирішенню спору (ст. 223 ЦПК).

Заходи процесуального примусу

- 1. Заходами процесуального примусу є:
 - 1) попередження;
 - 2) видалення із залу судового засідання;
 - 3) тимчасове вилучення доказів для дослідження судом;
 - 4) привід;
 - 5) штраф.
- 2. Застосування до особи заходів процесуального примусу не звільняє її від виконання обов'язків, встановлених цим Кодексом. (ст. 144 ЦПК).

Попередження і видалення із зали судового засідання

- До учасників судового процесу та інших осіб, присутніх у судовому засіданні, за порушення порядку під час судового засідання або невиконання ними розпоряджень головуєчого застосовується попередження, а у разі повторного вчинення зазначених дій - видалення із зали судового засідання.
- 2. У разі повторного вчинення дій, зазначених у частині першій цієї статті, перекладачем суд оголошує перерву і надає час для його заміни. (ст. 145)

Тимчасове вилучення доказів для дослідження судом

- 1. У разі неподання письмових, речових чи електронних доказів, що витребувані судом, без поважних причин або без повідомлення причин їх неподання суд може постановити ухвалу про тимчасове вилучення цих доказів державним виконавцем для дослідження судом. (є виконавчим документом, підлягає негайному виконанню та має відповідати вимогам до виконавчого документа, встановленим законом, ст. 146)

Привід свідка

- 1. Належно викликаний свідок, який без поважних причин не з'явився на судове засідання або не повідомив про причини неявки, може бути ухвалою суду підданий приводу через відповідні органи Національної поліції України з відшкодуванням у дохід держави витрат на його здійснення.
- 4. Не підлягають приводу в суд особи, які не можуть бути допитані відповідно до [статті 70](#) цього Кодексу, а також малолітні та неповнолітні особи, вагітні жінки, інваліди I і II груп, особи, які доглядають дітей віком до шести років або дітей-інвалідів.

Штраф

- 1. Суд може постановити ухвалу про стягнення в дохід державного бюджету з відповідної особи штрафу у сумі до від 0,3 до трьох розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (528,6 – 5286) у випадках:
 - 1) невиконання процесуальних обов'язків, зокрема ухилення від вчинення дій, покладених судом на учасника судового процесу;
 - 2) зловживання процесуальними правами, вчинення дій або допущення бездіяльності з метою перешкоджання судочинству;
 - 3) неповідомлення суду про неможливість подати докази, витребувані судом, або неподання таких доказів без поважних причин;
 - 4) невиконання ухвали про забезпечення позову або доказів, ненадання копії відзиву на позов, апеляційну чи касаційну скаргу, відповіді на відзив, заперечення іншому учаснику справи у встановлений судом строк;
 - 5) порушення заборон, встановлених частиною дев'ятою статті 203 цього Кодексу.

Штраф у випадку повторності порушення

- У випадку повторного чи систематичного невиконання процесуальних обов'язків, повторного чи неодноразового зловживання процесуальними правами, повторного чи систематичного неподання витребуваних судом доказів без поважних причин або без їх повідомлення, триваючого невиконання ухвали про забезпечення позову або доказів суд з урахуванням конкретних обставин стягує у дохід державного бюджету з відповідного учасника судового процесу або відповідної іншої особи штраф у сумі від одного до десяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.
- 3. У випадку невиконання процесуальних обов'язків, зловживання процесуальними правами представником учасника справи суд з урахуванням конкретних обставин справи може стягнути штраф як з учасника справи, так і з його представника.

За неповагу до суду

- . За прояв неповаги до суду винні особи притягуються до відповідальності, встановленої законом, ст. 185-3 КУпАП, *(а так само вчинення будь-ким дій, які свідчать про явну зневагу до суду або встановлених у суді правил)*. Питання про притягнення учасника справи до відповідальності за прояв неповаги до суду вирішується судом негайно після вчинення правопорушення, для чого у судовому засіданні із розгляду справи оголошується перерва, або після закінчення судового засідання, ч. 4 ст. 216 ЦПК.

Рекомендації органів РЄ

- Додатково до Рекомендації «Комітет міністрів – державам-членам відносно шляхів полегшення доступу к правосуддя» № R (84) 5 КМ Ради Європи від 28.02.1984г. «Принципи цивільного судочинства, спрямовані на вдосканалення судової системи» сформульовано правило «відносно обої сторони повинні застосовуватися санкції, якщо вона, отримавши судове повідомлення, не здійснює процессуальних дій у строки, встановлені законом чи судом. З урахуванням обставин до таких санкцій можуть відноситися позбавлення права на процессуальну дію, рішення про відшкодування шкоди і судових витрат, накладення штрафу и залишення заяви без розгляду» (пункт 2 принцип 1).

Залишення позову без розгляду

- 9) позивач без поважних причин не подав витребувані судом докази, необхідні для вирішення спору;
- 10) позивач у визначений судом строк не вніс кошти для забезпечення судових витрат відповідача і відповідач подав заяву про залишення позову без розгляду;
- 11) після відкриття провадження судом встановлено, що позивачем подано до цього самого суду інший тотожній позов (позови) і щодо такого позову (позовів) на час вирішення питання про відкриття провадження у справі, що розглядається, не постановлена ухвала про відкриття або відмову у відкритті провадження у справі, повернення позовної заяви або залишення позову без розгляду; (ст. 257)

Міжнародні стандарти правосуддя в питанні неприпустимості зловживанням процесуальним правом.

- Принцип неприпустимості зловживанням процесуальним правом витікає із принципів змагальності, рівності та пропорційності, як елементів загального принципу верховенства права.
- Захищене статтею 6 ЄКПЛ право на справедливий судовий розгляд також передбачає право на змагальність провадження. Кожна сторона провадження має бути поінформована про подання та аргументи іншої сторони, у тому числі отримувати копії матеріалів справи та доказів, та отримувати належну нагоду брати участь у провадженні перед судом з метою коментувати чи спростовувати їх.

- Рівність процесуальних засобів, які гарантують доступ до правосуддя, згідно до конвенційної практики ЄСПЛ включає:
 1. розумну можливість представляти справу в умовах, що не ставлять одну сторону в суттєво менш сприятливе, ніж іншу сторону;
 2. фактичну змагальність;
 3. процесуальну рівність;
 4. дослідження доказів, законність методів одержання доказів;
 5. не допущення судом свавільного мотивування рішень.
- Згідно до конвенційної практики ЄСПЛ суду з прав людини право на суд не є абсолютним і може підлягати легітимним обмеженням, які повинні також бути пропорційними, щоби законна мета застосованого обмеження не зводила нанівець зміст конвенційного права на суд. Право на доступ до суду повинно бути практичним і ефективним, що у світлі недопущення зловживання процесуальним правом також означає позитивний обов'язок держави, у тому числі суду, забезпечити ефективний розгляд справи після відкриття провадження у справі.

Приклади конвенційної практики ЄСПЛ стосовно можливих заходів національних судів, спрямованих на унеможливлення зловживання процесуальним правом.

- Саме на національні суди покладено обов'язок створення умов для того, щоб судове провадження було швидким та ефективним, зокрема, суд має вирішувати, чи відкладати судове засідання за клопотанням сторін, а також, чи вживати якісь дії щодо сторін, чия поведінка спричиняє невинуватдані затримки у провадженні, справи «Цихановський проти України», рішення ЄСПЛ від 6 вересня 2007 року, заява № 3572/03, та «Коновалов проти України», рішення від 18 жовтня 2007, заява № 13242/02.

- Заявник зобов'язаний демонструвати готовність брати участь на всіх етапах розгляду, що стосуються безпосередньо його, утримуватися від використання прийомів, які пов'язані із зволіканням у розгляді справи, а також максимально використовувати всі засоби внутрішнього законодавства для прискорення процедури слухання, [справа «Юніон Аліментарія Сандерс С.А. проти Іспанії»](#), рішення ЄСПЛ від 07 липня 1989р.
- Принцип змагальності процесу означає, що кожній стороні повинна бути надана можливість ознайомитися з усіма доказами та зауваженнями, наданими іншою стороною, і відповісти на них, [справа «Ruiz-Mateos проти Іспанії»](#), рішення ЄСПЛ від 23 червня 1993 року, заява № 12952/87, п. 63.
- Розумність строку провадження повинна визначатися з огляду на обставини справи та з урахуванням таких критеріїв: складність справи, поведінка заявника та відповідних органів влади, а також ступінь важливості предмета спору для заявника, рішення ЄСПЛ у справі [«Фрідлендер проти Франції»](#).

- Принцип рівності сторін у процесі – у розумінні «справедливого балансу» між сторонами – вимагає, щоб кожній стороні надавалася розумна можливість представити справу в таких умовах, які не ставлять цю сторону у суттєво не вигідне становище відносно другої сторони, справи «[Dombo Beheer B.V. v. The Netherlands](#)», рішення ЄСПЛ від 27 жовтня 1993 р., заява № 14448/88, п. 33, та «[Ankerl v. Switzerland](#)», рішення ЄСПЛ від 23 жовтня 1996 р., заява № 17748/91, п. 38.
- Право на суд не є абсолютним, справа «[Голдер проти Великої Британії](#)», рішення від 21 лютого 1975 року. справа «[Де Жуффра де ля Прадель проти Франції](#)», рішення ЄСПЛ від 16 грудня 1992 року., «[Станєв проти Болгарії](#)» та інші.

- Обмеження права на доступ до правосуддя відповідатимуть п. 1 ст. 6 Конвенції за умови, що вони мають законну мету і що існує розумна співмірність між засобами, що використовуються, і поставленою метою, **справа «Бруаль Гомес де ля Торре проти Іспанії»**, рішення ЄСПЛ від 19 грудня 1997 року.
- Обов'язком заінтересованої сторони є прояв особливої старанності при захисті своїх інтересів, **справа «Тойшлер проти Германії» (Teuschler v. Germany)**, заява № 47636/99, рішення ЄСПЛ від 04 жовтня 2001 року.

Дякую за увагу!